

zeni a odsouzení. Zde si může návštěvník mimo jiné poslechnout originální záznamy z tehdejších jednání.

Muzeum poznaňského povstání potvrzuje vysokou úroveň polského muzejnictví – podobně jako v Muzeu Varšavského povstání či v Historickém muzeu města Krakova je jeho expozice interaktivní, takže se návštěvník ocitá jakoby uvnitř děje. Významná je i badatelská činnost muzea, která zahrnuje sběr materiálů vztahujících se k povstání. Dokumentace této historické události byla v době komunismu nemožná, existovala pouze ústní svědectví či samizdatové záznamy, o přístupu k archívním materiálům nemluvě. O tom, že výzkum poznaňských událostí je stále aktuální, svědčí i činnost Ústavu národní paměti (Instytut Pamięci Narodowej), který se nadále zabývá vyšetřováním některých incidentů, k nimž tehdy v Poznani došlo, například smrti zmiňovaného Romana Strzałkowského.

Po likvidaci povstání byla pravda zamlčována a celá událost zkreslována komunistickou propagandou. První veřejné projevy upomínající na zápas poznaňských dělníků o jejich práva tak bylo možné zaznamenat až v sedmdesátých letech v souvislosti s dalším vystoupením pracujících proti komunistickému režimu. Poznaňské události byly po celou dobu existence komunistického režimu vzorem boje. Nejinak tomu bylo během vzniku Solidarity v roce 1980. Jedním z prvních kroků poznaňských nezávislých odborů tak bylo vybudování pomníku

sto tisíc demonstrantů se v ranních hodinách 28. června 1956 shromáždilo před budovou městského národního výboru (dnes právě v ní sídlí muzeum), aby se domáhali svých nároků na změnu pracovní politiky, snížení cen a zvýšení mezd. Vše probíhalo v poklidu, dokud se neroznesla zpráva o uvěznění členů zmiňované delegace. Část demonstrujících poté vtrhla do místního vězení s cílem je osvobodit. Ukázalo se, že informace byla mylná, byli však osvobozeni jiní vězni. V budově vězení se demonstrující dostaly do rukou zbraní. Část dělníků se snažila dostat do budovy Wojvodského úřadu bezpečnosti (Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego), rozpoutala se však střelba mezi povstálci a příslušníky Úřadu bezpečnosti. Podle rozkazu ministra obrany Konstantina Konstantinoviče Rokossovského zaútočily na město jednotky armády čítající téměř deset tisíc vojáků s třemi sty tanky a další technikou. Strhly se pouliční boje, které trvaly až do 30. června. Následovaly soudní procesy, během nichž byli účastníci prezentováni jako výtržníci a pravý důvod povstání byl pochopitelně zamlčován. Poznaňské povstání mělo zásadní vliv na přijetí reformy a změnu dosavadní politiky komunistické strany, do jejíhož čela se dostal Władysław Gomułka.

Poznaňské kříže z roku 1981, pomník obětem tehdejšího a dalších vystoupení proti komunistickému režimu. Foto: archiv autora

připomínajícího červen 1956. Stojí v těsném sousedství muzea.

Poznaňský červen (v roce 2006 byl 28. červen uznán polským státním svátkem) je řazen k nejdůležitějším událostem novodobé polské historie. Společně s politickými změnami, které nastaly po smrti J. V. Stalina, bylo

POZNAŇSKÉ POVSTÁNÍ

Poznaňské povstání bylo v jistém ohledu odrazem politických změn, k nimž došlo v první polovině padesátých let. Jednu z nich přineslo úmrtí J. V. Stalina a nová politika jeho nástupce S. N. Chruščova. V souvislosti s tím nastoupila v Polsku určitá liberalizace, kdy se veřejně poukazovalo na chyby a nedostatky stávajícího systému (bředy i vybaceni, česky chyby a oduštění). Polské hospodářství navíc nedosahovalo slibovaných úspěchů, které měl přinést šestiletý plán hospodářského rozvoje. Životní úroveň dělníků se nezlepšovala, spíše naopak. Tříživá zásobovací situace, snižování mezd a špatné fungování odborů, to vše vedlo ke stále narůstající nespokojenosti pracujících. Poté, co ani dělnická delegace vyslaná do Varšavy nedosáhla splnění předkládaných požadavků, vyšli dělníci do ulic. Okolo

poznaňské vystoupení jedním z hlavních impulsů tzv. polského října, což označuje jistou liberalizaci systému po roce 1956. Úctu k účastníkům povstání dokládá množství pamětních desek a pomníčků, které jsou po městě rozestřeny.

Adam Zítek

Evropské centrum Solidarity v Gdaňsku

Ve dnech 30.–31. srpna 2014 byla v polském Gdaňsku za účasti Lecha Wałęsy slavnostně otevřena hlavní budova Evropského centra Solidarity. Naplňuje se tak ambiciózní projekt moderní instituce, jejímž hlavním cílem je „zkoumat minulost a rozhodovat o budoucnosti“. Nejde tedy o pouhé muzeum odborového hnutí Solidarita a polského

protitotalitního hnutí. Nové centrum má ambici být místem dialogu o dění v současném světě. Iničiátoři projektu hodlají vytvořit středoevropské fórum, aby posílili odpovědnost za rozvoj demokracie v Evropě a podporovali myšlenky svobody a solidarity. O plánech centra se lze více dozvědět na webových stránkách www.ecs.gda.pl.

Evropské centrum Solidarity bylo založeno již roku 2007 a od té doby vyvíjí bohatou činnost. Kromě jiného vydává společně s vysokou školou Jana Nowaka-Jezioranského ve Wrocławu čtvrtletník *New Eastern Europe*, organizuje konference, debaty, divadelní a filmová představení i krátkodobé výstavy. Slouží také jako studijní cent-

Nová budova Evropského centra Solidarita v Gdaňsku a pohled do prvního výstavního sálu, který autentickými exponáty přibližuje klíčovou stávkou zdejších loďařských dělníků ze srpna 1980

Foto: Prokop Tomek

rum pro badatele i běžné návštěvníky. Jeho vznik má hlubší souvislosti. Bylo založeno s podporou vládní strany Občanská platforma, aby promluvilo do sporů o historickou paměť, význam jednání u kulatého stolu v roce 1989 i roli Lecha Wałęsy v polských dějinách. Zároveň je součástí snah o zachování paměti na baltském pobřeží – na poloostrově Westerplatte by mělo vzniknout muzeum druhé světové války a v Gdyni muzeum emigrace. Tato oblast se tedy stává jistou protiváhou

Varšavy jako hlavního kulturního centra.

Sídlo Evropského centra Solidarita stojí v památných místech bývalých gdaňských Leninových loděnic. Na prostranství před areálem se slavnou vstupní branou se od roku 1980 tyčí památník loďařským dělníkům padlým za dělnické revolty v prosinci 1970. V sále loděnice byla 31. srpna 1980 podepsána dohoda stávkového výboru s polskou komunistickou vládou. Tehdy mohlo vzniknout nezávislé

odborové hnutí Solidarita a otevřela se tak cesta ke svobodě.

Základní kámen ke stavbě nové budovy byl položen 14. května 2011. Projekt předpokládal investici ve výši zhruba 55 milionů eur, z nichž polovinu poskytla Evropská unie. Architekti studia Fort Architects z Gdaňska navrhli mohutnou stavbu, jejíž nepřehlédnutelný, zajímavě členěný vnější plášť pokrývá zvláštní ocel Cor-Ten od finské firmy Ruukii. Barvou korodující oceli připomíná materiál používaný ke stavbě lodí. Ocel Cor-Ten byla mimořádně použita i pro památník parašutistům Operace Anthropoid, odhalený v roce 2009 v Praze.

V nové budově je mimo jiné umístěna stálá expozice věnovaná historii Solidarita a souvisejícím událostem, která evokuje atmosféru komunistického Polska. Za dobu své existence shromáždilo centrum sbírku zhruba 100 tisíc dokumentů, 41 tisíc fotografií a památek na hnutí Solidarita i materiálů dokumentujících cestu Poláků ke svobodě. Velkoryse koncipovaná expozice, bohatě využívající i audiovizuální techniku, zahrnuje ty nejlepší z nich. Současně je však třeba říci, že podává poměrně konformní a nekonfliktní výklad soudobých polských dějin. Chybějí zde například jakékoliv informace o tajné spolupráci Lecha Wałęsy se Státní bezpečností po roce 1970 či zpráva o tom, že volby v červnu 1989 ignorovala z různých důvodů třetina občanů.

Jednou z akcí, na kterých se Evropské centrum Solidarita v poslední době podílelo, bylo mezinárodní sympozium *Od Svobodné Evropy ke svobodnému Polsku. Výbor pro Svobodnou Evropu ve studené válce*, které se konalo pod patronátem polského prezidenta Bronisława Komorowského na půdě Gdaňské univerzity ve dnech 5. a 6. září 2014. Několik desítek odborníků z řady zemí zde hovořilo na téma role exilových hnutí v zahraniční politice USA, o vzniku a počátcích Rádia Svobodná Evropa, o programech distribuce knih prostřednictvím Výboru pro Svobodnou Evropu i o dalších podpůrných nerozhlásových projektech Svobodné Evropy.

Prokop Tomek